

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО НАУКИ ЗА ОБРАЗОВАНИЕТО И ИЗКУСТВОТА
КНИГА ПЕДАГОГИЧЕСКИ НАУКИ

Том 117

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF EDUCATIONAL STUDIES AND THE ARTS
BOOK OF EDUCATIONAL STUDIES

Volume 117

BULGARIAN EDUCATION IN TIMES OF TURBULENCE

MARINA PIRONKOVA

*Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Bulgaria
Faculty of Educational Studies and the Arts*

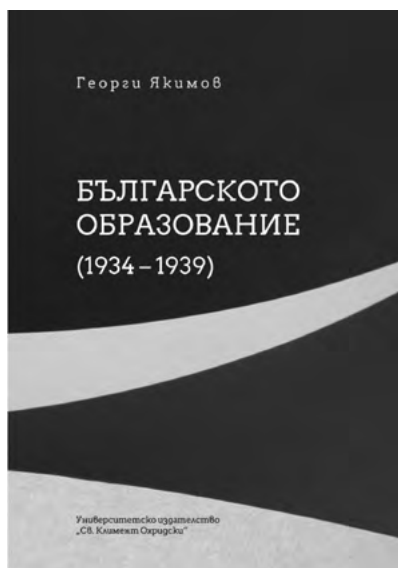
DOI: <https://doi.org/10.60059/GSU.FNOL.PN.117.241-245>

Abstract. The Book Review presents Georgi Yakimov’s book *Bulgarian Education (1934–1939). Reforms, Nationalism, State-Civic Education*, published by University Press “St. Kliment Ohridski”. The monograph explores the changes in education and schools under the authoritarian regime during this period and is structured in four chapters. The first chapter, which is about the educational system from 1909 to 1934, extends beyond the period mentioned in the title but is essential for highlighting the peculiarities of the legislation, the educational ideas of the political parties, the problems facing Bulgarian schools, and the attempts to solve them. The second chapter, “Features of the Educational System in the Period 1934–1939” is central to the study, providing a coherent and thorough analysis of the policies of the political organization “Zveno” and subsequent governments in the field of education. The third chapter focuses on the ideology of the “new state” in education and presents the views of educators on reforms intended to prepare future citizens. The fourth chapter analyses the changes in the curriculum aimed at educating the Bulgarian youth in the spirit of nationalism. Yakimov’s monograph reaches significant conclusions about the development of Bulgarian education from 1934 to 1939 and refutes several former statements based on ideological bias.

БЪЛГАРСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ В ПРЕВРАТНО ВРЕМЕ

МАРИНА ПИРОНКОВА

*Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по науки за образованието и изкуствата*

Изследванията в областта на историята на българското образование са поле на изява на историци с интерес към проблемите на културата и на педагози с интерес към историята. Книгата на Георги Якимов „Българското образование (1934–1939)“¹, издадена през 2023 г., принадлежи към първата група. Авторът е преподавател в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ с дългогодишни интереси в областта на образованието, методиката на обучението по история и гражданското образование.

Книгата на Г. Якимов запълва една празнина в изследването на просветната политика и образователното дело в България в период, който е останал незасегнат в историческите публикации досега. Извън общите

издания по история на българското образование и статиите, които са посветени на отделни проблеми на законодателството и управлението на училищната система през 30-те години на XX век, липсва цялостно научно изследване върху периода 1934–1939 г. Този факт може да се обясни с дългогодишните трудности при безпристрастното дефиниране на естеството на управлението на политическия кръг „Звено“, а също така и с изявената динамика на нормотворчество чрез Наредби-законали в една традиционно консервативна система, каквато е образователната.

Гледната точка на автора към периода е добре подбрана – на фона на изведените достижения в просветната традиция в течение на повече от петдесет години (от 1878 до 1934 г.) да анализира промените в образователната система, в просветната политика и в гражданското възпитание в българското училище. Този подход рефлектира в структурата на книгата и оформянето на

¹ Якимов, Г. (2023) *Българското образование (1934–1939). Реформи, национализъм, държавно-гражданско възпитание*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

четири глави. Първата глава, която е посветена на образователната система от 1909 до 1934 г., излиза извън посочения в заглавието период, но е важна основа за извеждане на особеностите на законодателството, на просветните идеи на политическите партии, на проблемите пред българското училище и опитите за тяхното решаване. Тя е обусловена и от факта, че до 1948 г. всички промени в нормативното регламентиране на българското образование са осъществявани като изменения на Закона за народното просвещение от 1909 г. Г. Якимов обръща внимание на влиянието на икономическите фактори, на политическите борби, на международните процеси върху развитието на българското училище, на възпитанието и образованието в него, както и на професионалното положение на учителството.

Втората глава, озаглавена „Особености на образователната система в периода 1934–1939 г.“ е централна за изследването и именно тук авторът отделя най-голямо внимание на последователен и задълбочен анализ на политиката на „Звено“ и последвалите го правителства в областта на образованието. Изложението се основава на публикувани документи, стенографски дневници на Народното събрание, вестници и списания от периода, мемоари, научни изследвания, които допринасят за цялостното обхващане на проблематиката и за представянето на различните гледни точки към нея. Промените в законодателството се анализират в контекста на заявените в политическите документи идеи – задълбочаване на централизацията на образователната система и обезличаване на училищните настоятелства, засилване на контрола върху учителите във всички училищни степени, ограничаване на средното общо образование и поставяне на акцент върху националното възпитание. Авторът използва често сравнението – между политическа заявка и реални действия, между реформите през 20-те и през 30-те години на XX в., между национални особености и международни процеси. Този подход дава възможност за достигане на по-ясна картина на динамичните и противоречиви процеси в българското образование.

Значимо място е отделено на въпроса за характеристиката на управлението през изследвания период. Авторът отхвърля идеологическите определения за фашисткия характер на държавата и съответните квалификации за образованието и училищните реформи. Изследването потвърждава авторитарността на „новата държава“ и стремежа за превръщането на учителите в безпартийни чиновници, представители на властта в съответните населени места. Ръководството на Министерство на народното просвещение е нестабилно, като за пет години се изреждат седем министри, които в голямата си част не са свързани с българското училище. Г. Якимов обръща внимание на факта, че трима от тях са свързани с военните среди, а четирима са от различни научни области на университетските среди, което го насочва към извода за значимата роля на чиновниците от Министерството.

Третата глава е посветена на идеологията на „новата държава“ в образованието и представя възгледите за реформирането на просветата и културата като важни сфери на държавността, насочени към възпитанието на бъдещите граждани. Анализирани са идеите на Д. Димов, В. Манов, М. Влайков, Н. П. Николаев, Хр. Стоянов, Ст. Чакъров, които представят възгледите си за възпитание на младежта в духа на националните идеали. Мотивът за формирането на високо нравствено съзнание и връщането към възрожденския идеализъм и традициите е общ за разнообразните публикации на посочените автори, както и за педагози, които не принадлежат към управляващите среди. Г. Якимов стига до обобщението, че „Новият български национализъм е обърнат към традицията и резервиран към чуждите влияния, към сляпото подражателство...“ (с. 269).

Ролята на учителя за постигането на образователните цели е ключова, което определя политиката на държавата по отношение на българското учителство. Авторът изследва стремежа на властта да влияе на учителите чрез подбор, обучение и професионално обхващане в обща организация (Просветен съюз). Дългогодишната практика на различните учителски обединения, създадени за отстояване на правата на учителите и укрепване на професионалното им положение, е пречка пред постигането на т.нар „просветно единство“ и заедно с това през изследвания период „с подкрепата на авторитарната държава Просветният съюз се изгражда като една от най-стабилните професионални организации в страната“ (с. 351). Г. Якимов оценява българския национализъм като естествен отговор на очертаващата се кризисна международна обстановка през втората половина на 30-те години на XX в. Наред с новите идейни насоки Просветният съюз постига и служебен стабилитет на учителството, както и някои важни социални и културни придобивки.

Четвъртата глава от монографията на Г. Якимов е посветена на промените в учебното съдържание, които целят възпитанието на българската младеж в национален дух. Тя е озаглавена „От гражданско към държавно-гражданско възпитание“ и отразява интересите на автора не само към историята, но и към проблемите на гражданското образование в съвременното училище. В нея са изследвани учебните програми по най-важните за националното и социалното формиране на младежта предмети – „Отечествознание“ и „Гражданско учение“. Тематичните области по двата предмета са анализирани чрез съпоставка с предходните периоди. Авторът обръща внимание на привличането на авторитетен учен като проф. Петър Мутафчиев към комисията, която разработва новите програми и задава дух на патриотизъм, и настоява за изясняване на задълженията на гражданите към държавата. Г. Якимов посочва особеностите на учебниците, одобрени за „Гражданско учение“ и сравнява подходите на авторските колективи към претворяването на учебните програми чрез текстовото и графичното съдържание. Той свързва учебната докумен-

тация с представата за качества и добродетелите на „новия гражданин“, цел на възпитанието в българското училище.

Монографията на Георги Якимов достига до значими обобщения за развитието на българското образование в периода 1934–1939 г. и обосновано критикува и отхвърля редица оценки, основани на идеологически пристрастия. Книгата представлява съвременен анализ на постиженията и проблемите на безпартийното управление на просветното дело в навечерието на Втората световна война. Разискваните проблеми на гражданското възпитание и на национализма са удивително актуални и в днешния ден.

ЗА АВТОРА

Марина Пиронкова, доцент, д-р, Факултет по науки за образованието и изкуствата, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, катедра „Социална педагогика и социално дело“

Област на научни интереси: история на педагогиката, история на българското образование, социална педагогика и др.

Контакт: София, бул. „Шипченски проход“ № 69А

E-mail: m.pironkova@fppse.uni-sofia.bg

ABOUT THE AUTHOR

Marina Pironkova, Associate Professor PhD, Faculty of Education Studies and the Arts, Sofia University, “St. Kliment Ohridski”, Bulgaria, Department of Social Pedagogy and Social Work

Scientific interests: History of Pedagogy, History of Education in Bulgaria, Social Pedagogy and more.

Contact: 69A Shipchenski Prohod Blvd., Sofia, Bulgaria

E-mail: m.pironkova@fppse.uni-sofia.bg